

Kestlik areng – kuidas sellest mõelda ja mida selleks teha?

Margit Keller, PhD

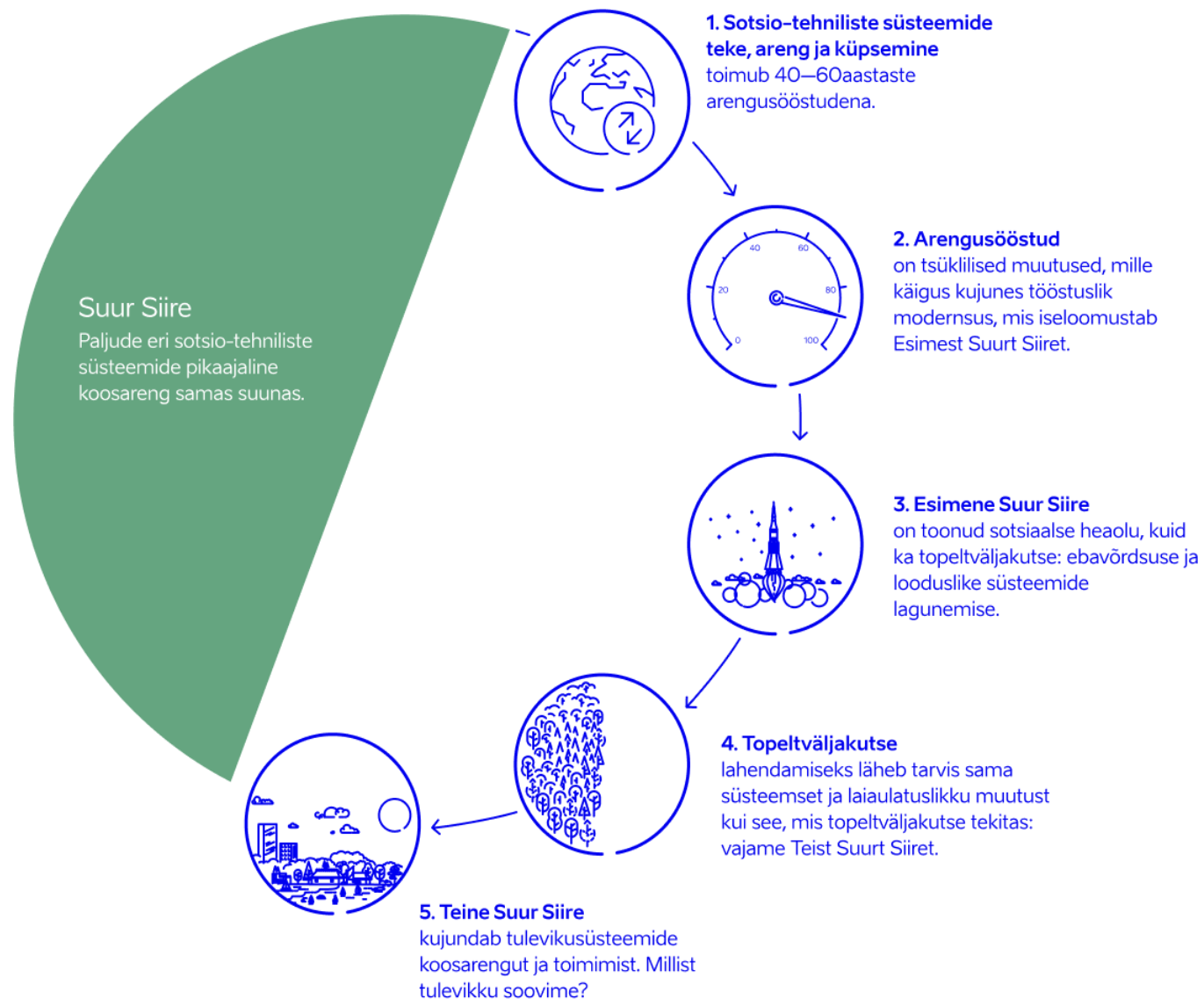
TÜ kestliku arengu keskuse
juhataja, sotsiaalse
kommunikatsiooni
kaasprofessor

Kust me tuleme?

Alates 18. sajandi lõpust on paljude omavahel seotud sotsio-tehniliste süsteemide koosareng ehk **Esimene Suur Siire** süvendanud keskkonnakriisi, pakkumata püsivat lahendust ühiskondliku ebavõrdsusega seotud probleemidele. Elame **nüüdisaegses tööstusühiskonnas**.

Nende probleemide lahendamine nõuab tööstusühiskonna tekkega võrreldavat pööret ehk **Teist Suurt Siiret**

Nüüdisaegse tööstusühiskonna aluspõhimõtted ja tunnused

- Loodus on **ressurss**, mida inimene kasutab inimeste jaoks
- Ühiskonna edenemise mõõtmiseks sobivad näitajad nagu **majanduskasv** või tööviljakus. Loodust selline hindamine ei puuduta.
- Majandus on **lineaarne**, mille tulemusena suureneb jäätmete ja saaste kogus
- Teadus on **progressi** teenistuses
- Edendatakse **tehnoloogia** arengu kiirust ja mahtu võtmata avalikku rolli tehnoloogia sisu ja suuna kujundamiseks.
- Eeldatud on aina madalama hinnaga **tarbekaupade** ja teenuste kättesaadavus.
- **Tarbija suveräänsus** on isikuvabaduse tugitala.

Koondtulemus - Antropotseen

Allikas: theguardian.com

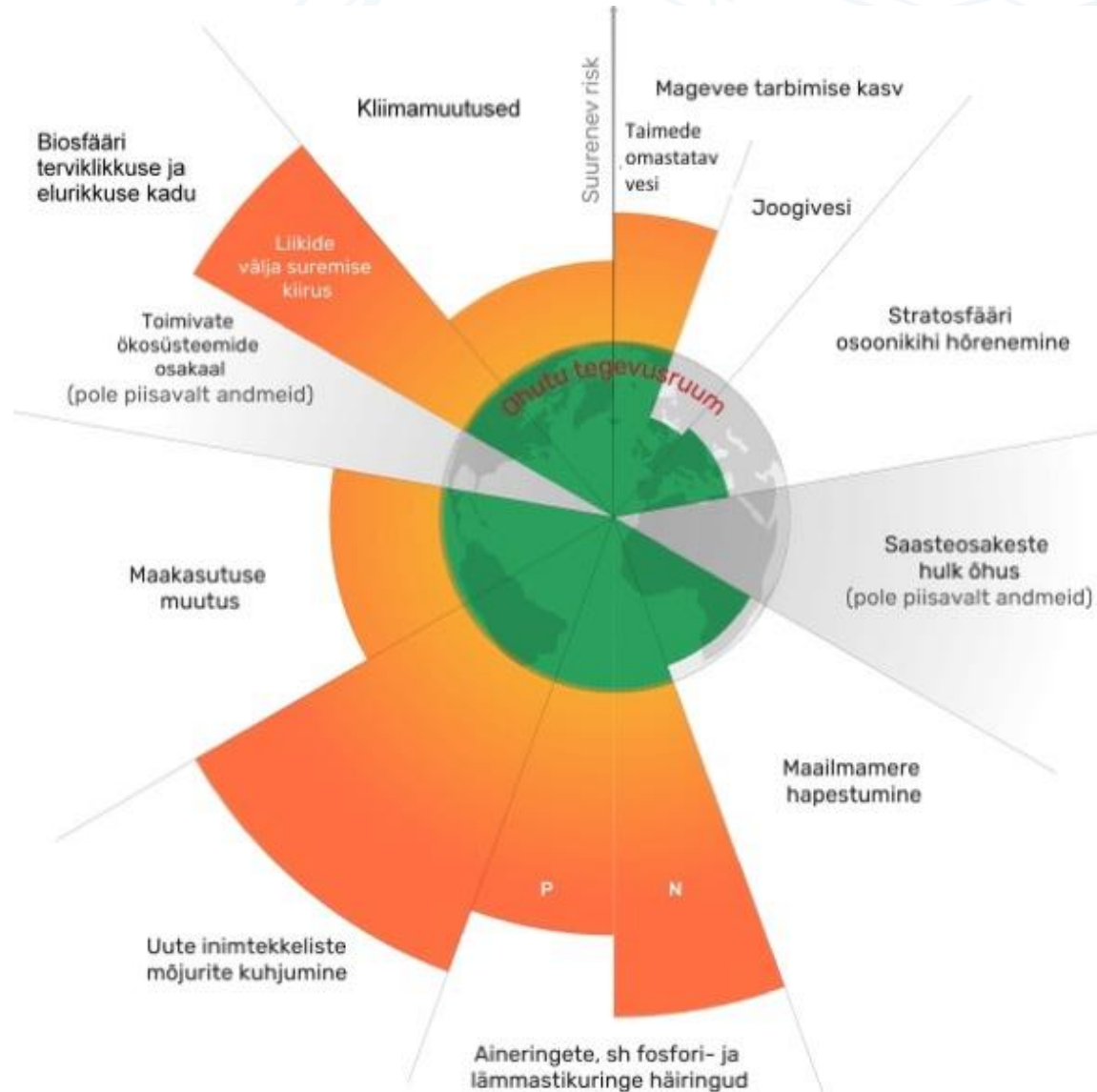
Antropotseen on uus ajastu, mil inimese tegevus muudab Maa süsteemide (nt kliima-, hüdroloogilisi, biosfääri jms) protsesse

Allikas: avastaeesti.ee

Probleemipundar nr 1- keskkonnakriis

Planeedi 9 taluvuspiirist oleme kuuega juba punases

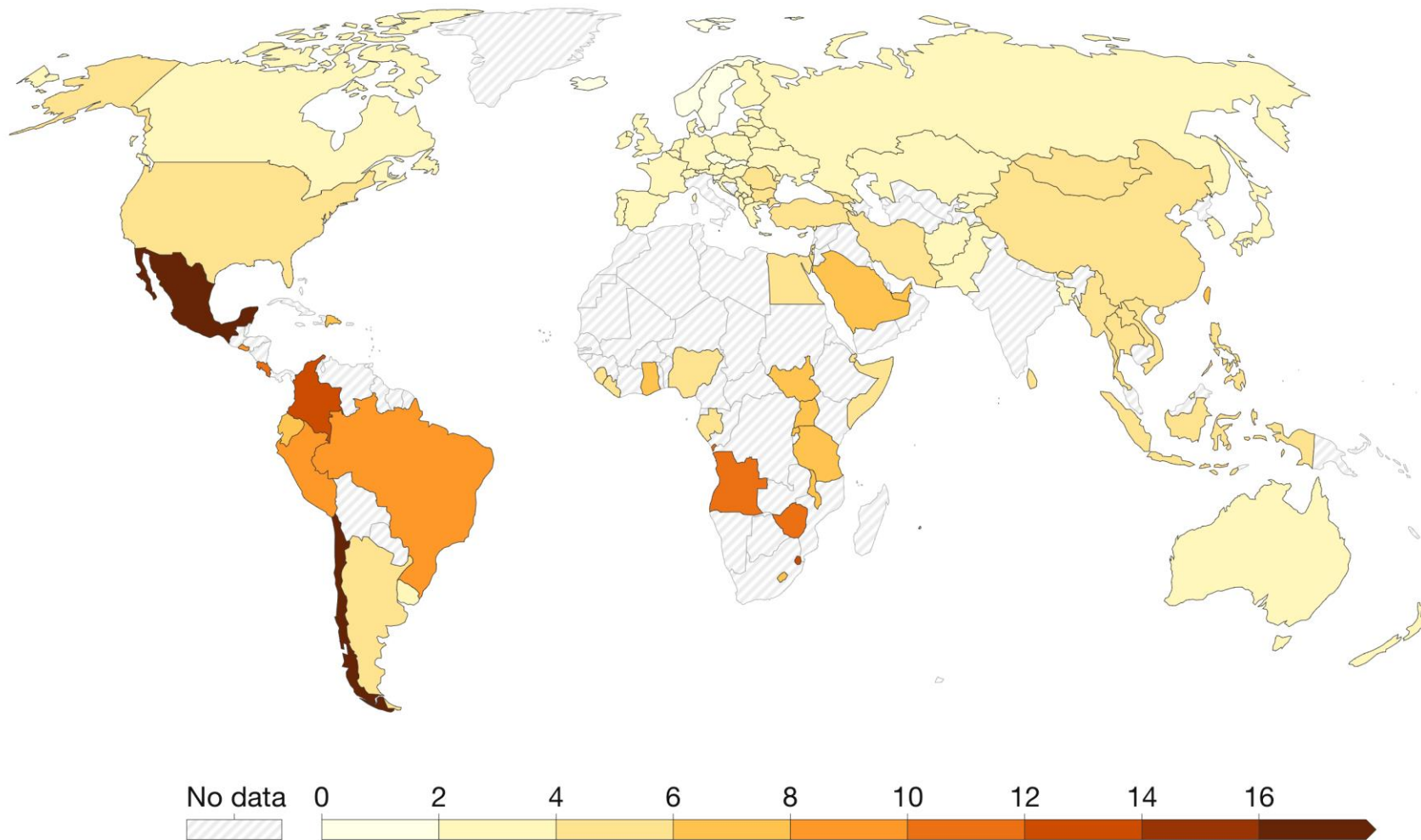
Joonis 1. Maa taluvuspiirid. Allikas: Azote for Stockholm Resilience Centre, Wang-Erlandsson et al 2022 põhjal

Income inequality: Palma ratio (pretax national income), 2021

The Palma ratio measures inequality by dividing the income share of the top 10% by the income share of the bottom 40%. Pretax national income is the sum of all income flows before considering the operation of the tax/transfer system, but after considering the operation of the pension system.

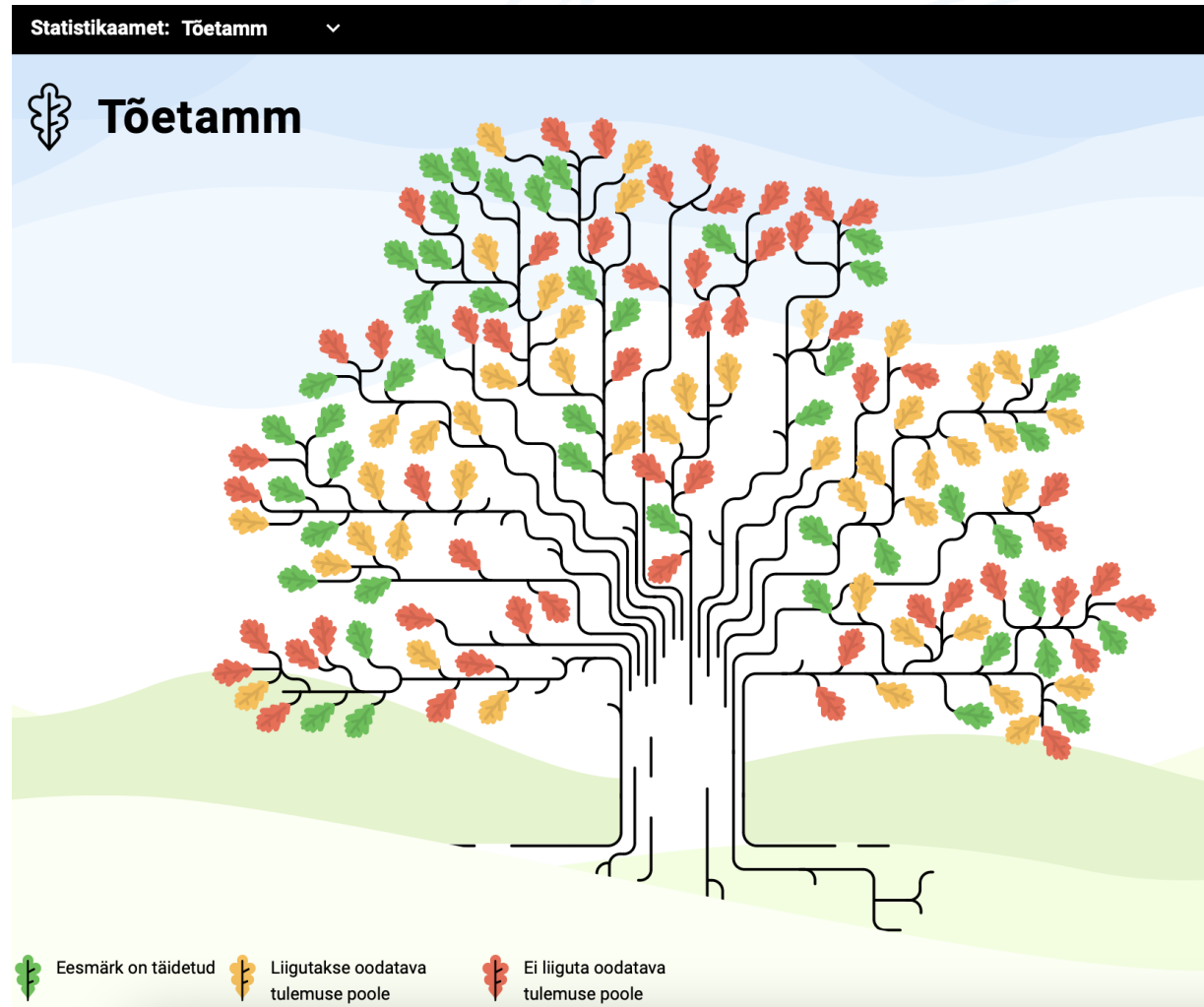

Palma suhtarv on Eestis 3, Mehhikos 18.... Rootsis ja Norras alla 2. Jätksuutlikuks ja õiglaseks peetakse ca 1

Eesti arengu näitajad

146 mõõdikut:

- rohelisi 47
- kollaseid 45
- punaseid 54

Eestist veel

- **Autostumine** - andmed on vastuolulised (ACEA 2022 raporti kohtaselt) 609 sõiduautot 1000 elaniku kohta. Euroopas oleme sellega esirinnas
- Elulaadi **keskkonnajalajälg** 3,8 korda Maa taluvuspiiridest suurem ja kolmandiku võrra kõrgem Euroopa keskmisest (Arenguseire Keskus 2023)
- **Õhusaaste** põhjustab 433 varajast surma aastas (TÜ ja Keskkonnauuringute keskuse aruanne 2022)
- **Tervis** – vaid 16% noortest (11-15a) liigub päevas soovitusliku 60 min (TAI uuring 2018)
- EL suuruselt teine sooline palgalõhe ehk 21%

Kuhu edasi?

Kestlik areng taotleb tasakaalu inimese ja ühiskonna heaolu, kultuuri elujõu, majanduse jätkusuutlikkuse ning looduskeskkonna hoidmise ja taastamise vahel pikaajalises vaates, et mitte elada tulevaste põlvkondade heaolu arvel (kestlikuarengukeskus.ut.ee)

Mis selleks raamistikku annavad?

Joonis 2. ÜRO kestliku arengu eesmärgid. Allikas: UNEP 2021

Allikas: Copernicus.eu

Viis strateegilist sihti

Inimene

Arukas, tegus
ja tervist hoidev

Ühiskond

Avatud, hooliv
ja koostöömeelne

Majandus

Tugev,
uuendusmeelne
ja vastutustundlik

Elukeskkond

Kõigi vajadusi
arvestav, turvaline
ja kvaliteetne

Riigivalitsemine

Uuendusmeelne,
usaldusväärne
ja inimesekeskne

Üleilmsed säästva arengu eesmärgid

Demokraatlik ja turvaline riik,
kus säilib ja areneb eesti rahvus, keel ja kultuur

Allikas: valitsus.ee

"Lahendused", mis üksi ei tööta

1. Sotsio-tehnoloogiliste süsteemide teke, areng ja küpsamine
Teke, areng ja küpsamine toimub 40–50aastaste arengusööstudena.

2. Arengusööstud
on tsüklilised muutused, mille käigus kujunes tööstuslik modernisatsioon, mis tekkimataks Esimest Suurt Siiret.

3. Esimene Suur Siire
on toimunud sotsiaalse heaolu, kuid ka topeliväljakute ebavõrdsuse ja looduslike süsteemide lagunemise.

4. Topeliväljakute
lahendamiseks läheb tarvis sama süsteemset ja laialtlevitatav muutust kui see, mis topeliväljakute tekkimise vajamine Teist Suurt Siiret.

5. Teine Suur Siire
kujundab tulevikusüsteemide loomise ja toimimise. Miks? tuleviku soovime?

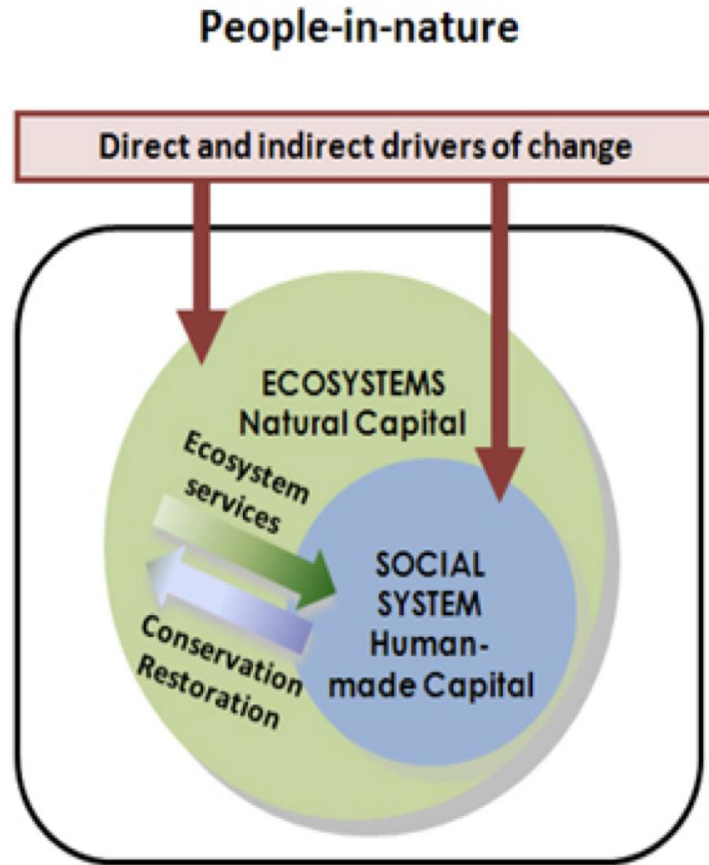
Suur Siire
Paljude eri sotsio-tehnoloogiliste süsteemide paralleelne loomine ja areng samas suunas.

Tehnofix ehk tehnoloogilised võluväitsad lahendavad probleemid

Süsteemipõhine lähenemine on ambitsioonikas, aga pakub täielikumat pilti

Üksikisiku kõrgem teadlikkus muudab käitumise rohelisemaks

Sotsio-ökoloogilised süsteemid

Sotsiaal-ökoloogilised süsteemid = inimese tegevus ja ökosüsteemide toimimine on lahutamatud ehk inimese loodud sotsiaalseid tegureid ja looduse biofüüsikalisi tegureid peab vaatama **koos ja põimunult!**

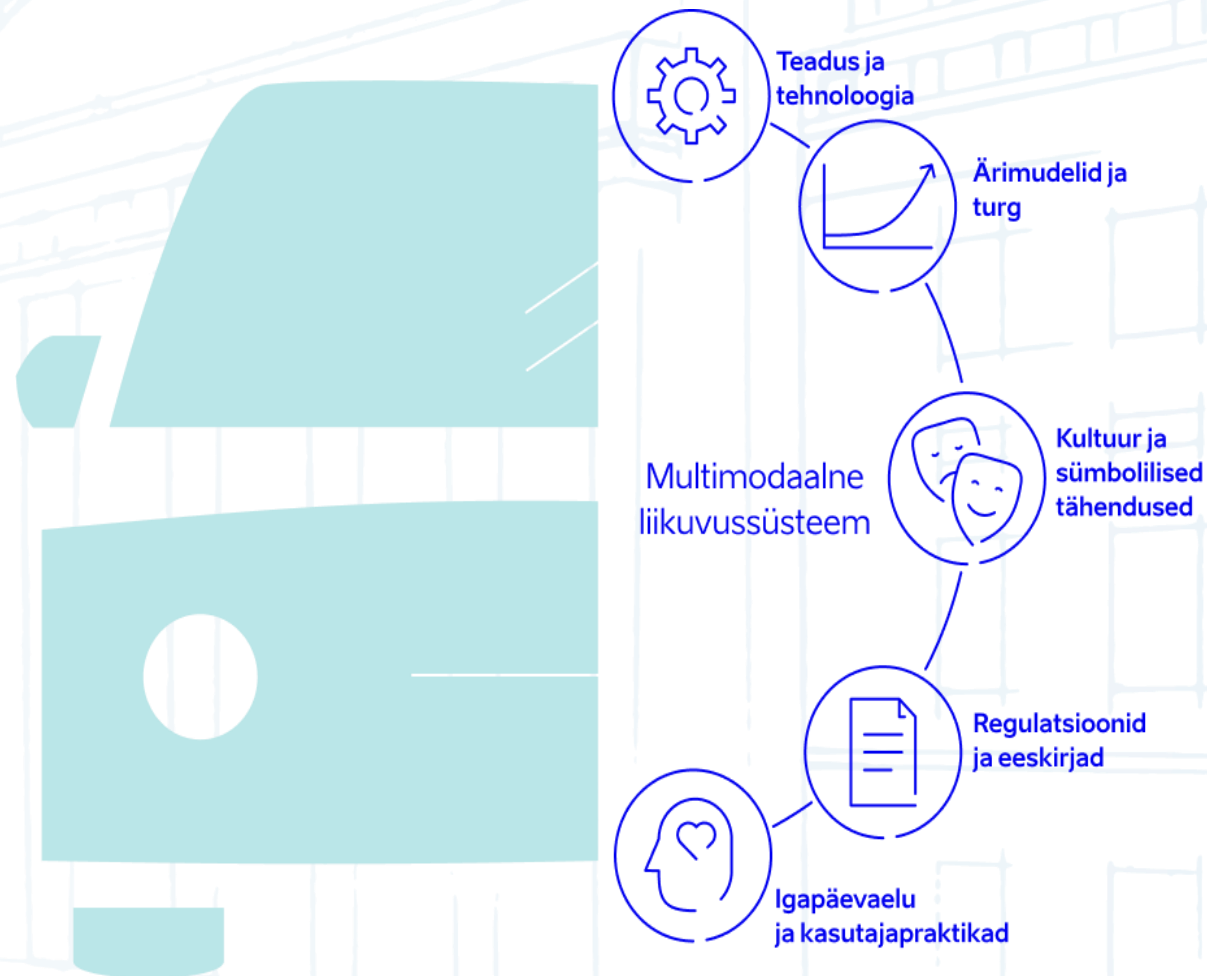
Sotsio-tehnilised süsteemid

Tööstusühiskonnad tuginevad sotsio-tehnilistele süsteemidele: toimijate, ideede, reeglite ja tehnoloogiate kimbule mingi ühiskondliku vajaduse täitmiseks, nt energia, liikuvus, toit, jäätmekäitlus jne.

Siirded hõlmavad endas suuri nihkeid süsteemide senises toimeloogikas

See tähendab, et siirete kiirendamiseks kasutatavad sekkumised peavad hõlmama tervet süsteemi

Ehk teisisõnu: **ainult tehnoloogia areng või inimeste teadlikkuse tõstmine meid probleemipuntrast ei vabasta**

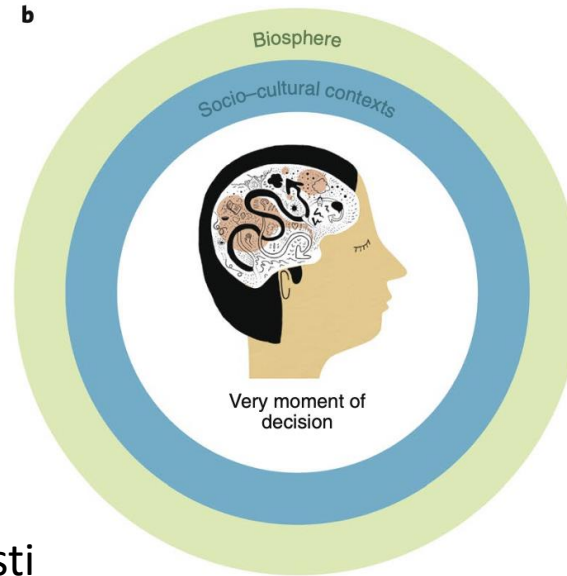

Kuhu mahub ja kuidas toimib inimene?

a
Inimene ei
tegutse
kalkuleeriva
algoritmina

Inimese tegevus on enamasti
harjumuslik ja mitte
ratsionaalselt optimeeritud

Inimene tegutseb
sotsiaal-kultuurilises ja
biofüüsikalises
keskkonnas

Inimese harjumused ehk sotsiaalsed praktikad

Äratuntavad kollektiivsed tegevusmustrid, harjumused, mida hoiavad koos inimeste oskused, tähendused ja asjad

MIS on aktiivne ainetund?

Liikumispausid

Liikumispausid on lühikesed pausid ainetunnis istumise katkestamiseks ning lühiajaliseks liikumiseks. Enamasti ei ole need pausid seotud tunniteemaga, vaid pakuvad meeldivat vaheldust istuvale õppetööle.

Tantsupaus

Vali ise või lase õpilastel valida video (nt Just Dance) või muusika, mille järgi tantsida. Video sisu võib valida ka tunni teemast lähtuvalt. **NB! Videote valikul jälgi, et need meeldiksid nii poistele kui tüdrukutele!**

Mänguline paus

Vali ise või lase õpilastel valida mõni kiire, lõbus ja eakohane liikumismäng. Võid kasutada ka Liikumislabori tegevuskaarte.

Harjutuspaus

Vali ise või lase õpilastel valida liikumispausiks erinevaid harjutusi, näiteks hüppe-, küki-, venitus-, sirutus- ja tasakaaluharjutused. Võid kasutada ka liikumislabori harjutuskaarte. Venitus- ja sirutusharjutused sobivad hästi ka rahunemiseks pärast intensiivsemat liikumispausi.

SUUR SIIRE

Paljude süsteemide muutus. Suund kestlikkus

1

SOTSIO-ÖKO-TEHNILISED SÜSTEEMID

Energeetika, metsandus, toit, liikuvus, haridus, sotsiaalkaitse + LOODUSE PILDILE TAGASI TOOMINE

2

ÜKSIKISIK JA ARGIHARJUMUSED

Toidutegemine, kodu remontimine, laste trenni viimine

4

SOTSIAALSED RÜHMAD JA TEGUTSEJAD

Omavalitsused, ettevõtted, ministeeriumid, koolid, ülikoolid, sotsiaalsed liikumised, seltsid, mäluasutused

3

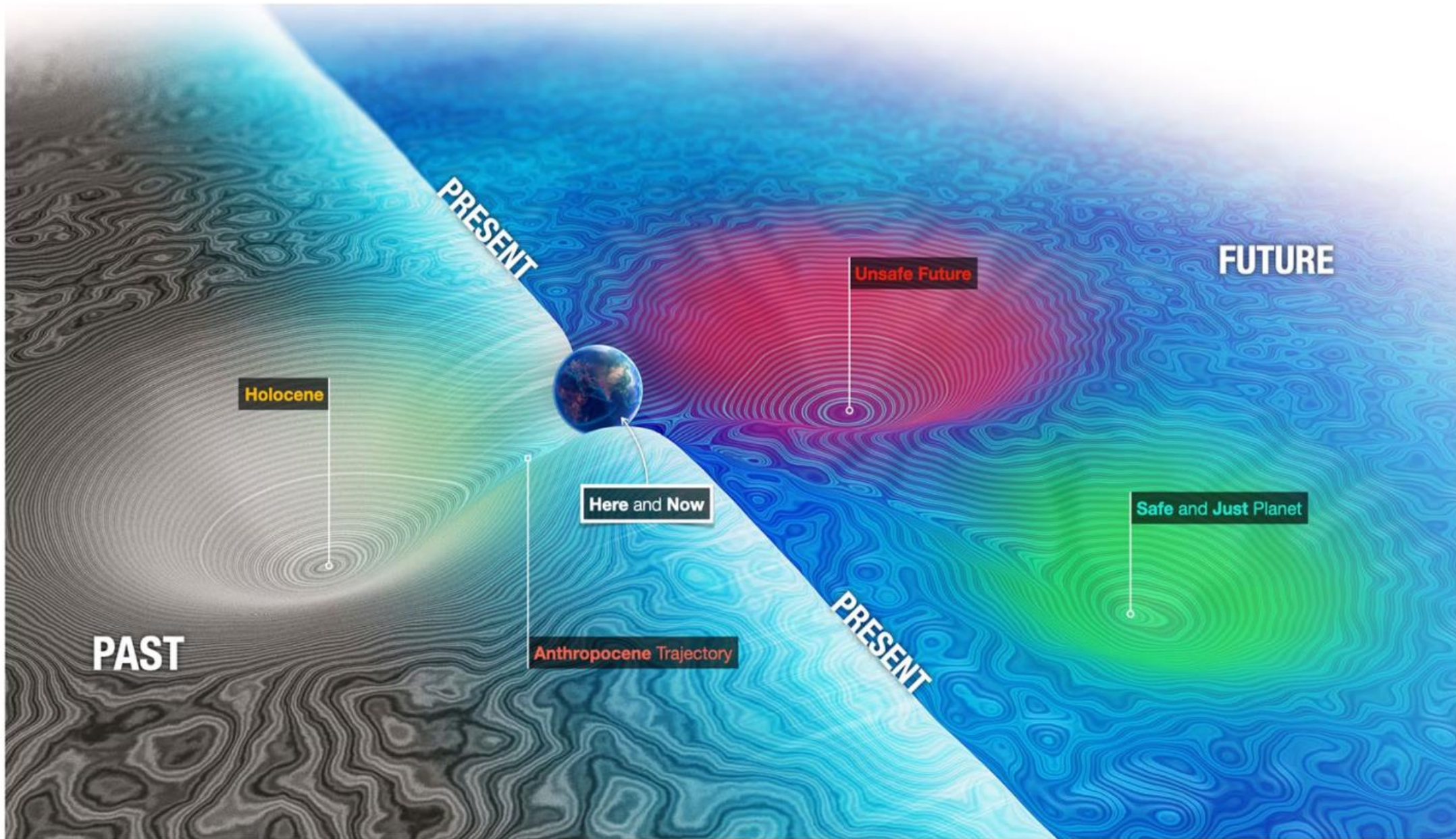
Suuremad lahendused, mida nõuda otsustajatelt

- Juhtimine, poliitikakujundus süsteemide põhiseks (muutus energeetikas, toidusüsteemis, linnaplaneerimises jne)
- Looduse, tehnoloogia ja inimeste harjumuste pideva koosmõju hindamine ja poliitikakujunduses arvestamine
- Uued indikaatorid – nt materiaalne/ressursialajälg ja sotsiaalne pinge (mitte ainult majanduskasv)
- Toote/teenuse (või mistahes tegevuse) olelusringi hindamine

Mida me ise saame teha?

- Õpetada uuele põlvkonnale kestlikkuse mõistet, arusaama ja väärtust. Seda on vaja inimesele, planeet saab meieta hakkama. Näidata eeskuju.
- Tegutseda indiviidina ja kogukonnana, nt vaadata üle isiku kui organisatsiooni tarbimisharjumused, aga mitte ainult.
- Otsida ja leida, millistes tegevustes on minu organisatsiooni suurim mõju kestlikkusele ja kuidas positiivset mõju suurendada
- Avaldada survet otsustajatele, et mõeldaks ja tegutsetaks loovamalt kaugema tuleviku nimel
- **Kohaneda kompleksusega, sest me oleme loomingulised ja säilenõtked!**

Figure 1. The challenge: To define, and navigate toward, a safe and just future for people and the planet.